

אחרי נפילת אסד: איראן יודעת שהיא עלולה להיות הבאה בתור

written by פרופ' קובי מיכאל | 08.12.2024

שינויים טקטוניים מתרחשים למול עינינו. נפילת משטר אסד לידי קואליציית המורדים הסונית היא אירוע היסטורי, Game Changer של ממש. לא מדובר באירוע מקומי או נקודתי, אלא בטלטלה אזורית וגלובלית. מעבר לשינוי היסודי בסוריה עצמה, שעדיין לא ברור אם תשרוד כישות מדינתית אחת או תתפצל למספר ישויות מדינתיות, אולי אפילו עוינות זו לזו, האירוע משגר גלי הדף אל המרחב כולו ומעבר לו. הוא מסמן היחלשות משמעותית של הציר בהובלת איראן ושל המשטר בטהראן; מציב איום על יציבות ירדן; גורם לשינוי במעמדן האזורי של טורקיה ושל קטאר, שהניעו את גלגלי ההשתלטות הסונית על סוריה; וכמובן, מציב גם אתגר מורכב לישראל. במעגל השלישי, מדובר בשינוי גלובלי, שעלול להשפיע גם על המלחמה באוקראינה ואולי אפילו על יציבות המשטר ברוסיה, שפרסה את חסותה על סוריה.

גם הפעם לא הצליחו ארגוני המודיעין בישראל ובמערב לזהות את התוצאה המסתמנת, ואת המהירות שבה התרחשו הדברים. זו לא פעם ראשונה שבה כושלים ארגוני מודיעין מנוסים בזיהוי מהותן ועוצמתן של מגמות שינוי, אך נדמה שכמו במקרה נפילת חומת ברלין ב-1989, האירועים התרחשו בקצב מסחרר ועם אפקט דומינו כמעט דמינוני בעוצמתו. ישראל מוצאת עצמה מופתעת שוב, וללא תוכנית מגירה סדורה, אלא שהפעם מדובר בהפתעה המייצרת הזדמנויות משמעותיות ולא רק סיכונים.

אין חולק, שהאירוע ההיסטורי בסוריה הוא בידי גלי ההדף שיצרה ישראל במהלומות שהנחיתה על חיזבאללה וחמאס, ועל איראן עצמה. הפגיעה הקשה בחזבאללה החלישה מאוד את איראן, ובהיעדרן של השתיים כגורם מרסן ומדכא של המורדים הסונים, נותרה סוריה עם משענת קנה רצוף רוסית ועם גירעון עצום בלגיטימציה של המשטר, הנשען על רוב סוני מדוכא ומוכה לאחר מלחמת אזרחים ארוכת שנים. במובן זה, האסטרטגיה שהובילה ישראל, שתכליתה היתה פירוק ציר ההתנגדות האיראני או לפחות החלשה משמעותית שלו, הצליחה מעבר למשוער.

בשעה הקשה הזו של איראן, שנותרה ללא משענת "טבעת האש", עם תמיכה רוסית מחוררת ורופסת למדי, ולנוכח הכישלון בסוריה ² סביר להניח שהמשטר בטהראן חש מאוים יותר מתמיד. החשש מפני התקוממות עממית המונית נגדו, שתשאב עידוד מהצלחת המורדים בסוריה, עלולה להוביל אותו להאיץ את המאמצים להתגרענות צבאית. נדמה שזו השעה למהלך יזום ומקיף של פגיעה בתשתיות הגרעין האיראניות ובתשתיות כלכליות וצבאיות, שיהיה בהן כדי להאיץ את תהליך נפילתו של המשטר. סביר להניח שישראל תוכל להגיע להבנות כאלו עם הנשיא הנבחר טראמפ, עוד טרם כניסתו לבית הלבן. לחילופין, ייתכן שנוצרה כאן הזדמנות היסטורית לנשיא טראמפ להזהיר את איראן ² אפילו בערוצים חשאיים, כדי למנוע מבוכה בפרהסיה ² לחדול ממאמצי ההתגרענות, תמורת הסרת סנקציות כלכליות ומתן "תעודת ביטוח"

למשטר. מהלך כזה, בעת הזו, יכול לייתר מהלך צבאי ישראלי, ובלבד שלצד הפנייה הזו של טראמפ גם יעמוד איום צבאי תקיף ואמין מצידו. נדמה שאיראן, כמו רבים אחרים בזירות האזורית והגלובאלית, עשויה להתייחס ברצינות להצעותיו ולאיומיו, לנוכח השינויים שנראו מאז בחירתו ובעקבות כמה מאמירותיו הפומביות.

בפני ישראל ניצבים שני איומים ממשיים. הראשון הוא התבססות גורמים ג'יהאדיסטיים לאורך גבולה באזור רמת הגולן, לצד מציאות כאוטית ואי יציבות כרונית בסוריה; השני הוא יציבותה של הממלכה ההאשמית. היערכות צבאית נכונה במרחב רמת הגולן ודרום סוריה, ובכלל זה משולש הגבולות ישראל-סוריה-ירדן, יכולה לשפר את יכולתה של ישראל לסכל את שני האיומים. ההיערכות הצבאית צריכה להיות, בין השאר, באמצעות יצירת פרימטר ביטחוני משמעותי בשטח סוריה, ובניסיונות להקים מגע ולבסס הבנות עם ארגונים סוניים בדרום סוריה ועם הדרוזים במרחב סווידא, ברוח שיתופי פעולה שכבר נוצרו והתקיימו בשנים הראשונות של מלחמת האזרחים. במקביל, נכון לבחון את הדרכים להעמקה ולביסוס שיתופי פעולה עם המיעוט הכורדי השולט על צפון מזרח המדינה § שטח שגודלו כ-20 אחוזים משטחה של סוריה.

להצהרות אלג'ולאני, מנהיג המורדים ואחרים מקרבם, יש להתייחס בזהירות רבה. חשוב לזכור שמדובר בגורמים ג'יהאדיסטיים וסלפיסטיים, ענפי משנה של דאעש ואל-קאעידה; וחשוב לא לבלבל בין רוח נושבת של פרגמטיזם לבין התמתנות. הפרגמטיזם הוא ביטוי של הנכונות לשנות דרכי פעולה בדרך למימוש המטרות, בעוד התמתנות פירושה שינוי בהגדרת המטרות. הניסיון הכואב ממה שהיה נדמה כריסון והתמתנות של חמאס ברצועת עזה, חייב להיות צרוב בתודעתנו כל העת.

ולבסוף, יש לפקוח עין על כל ניסיון או מהלך של התעצמות חמאס-חו"ל בעקבות ההישג של המורדים בסוריה. להישג זה שותפים גם ארגונים המזוהים עם האחים המוסלמים, והלוא חמאס הוא הענף הפלסטיני של הארגון. בשל התבוסה הצבאית הצורבת בעזה, ואל מול תחושת הנקם המזיזנה את תודעת המאבק של הארגון, יש להניח שחמאס-חו"ל ינצל כל הזדמנות להתעצמות לצורך הגברת הטרור באיו"ש.

ברטרופקטיבה היסטורית, מתקפת 7 באוקטובר כפתה על ישראל מלחמה שלא רצתה בה, שכפתה על ישראל את גיבוש האסטרטגיה למיטוט הציר האיראני או לכל הפחות להחלשתו המשמעותית. ואכן, ההישגים הצבאיים בכל הזירות הובילו לפגיעה משמעותית במעמדה, ביוקרתה ובדימויה של איראן כמעצמה אזורית. ניצניה של אסטרטגיה זו נראו כבר בחודשים המאוחרים יותר של המלחמה, והאירוע שבו חוזות עינינו בסוריה מסמן את פריחתם. מדובר בשעת מבחן גדולה לישראל, אבל במבחן הזה היא יכולה להצליח, ובגדול.

התפרסם באתר וואלה, בתאריך 08.12.2024.

****הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.****